KiVa-Katern: werkvormen bovenbouw voor heropening scholen

Auteurs: Rick Bloemberg
Marco Derr
Rien van den Heuvel
Veerle Rijntjes
Anniek Verhagen

Uitgave: april 2020

Terug op school na de corona-uitbraak

Wanneer de leerlingen weer naar school mogen, hebben ze elkaar langere tijd niet gezien. Het was een onverwachte, onvoorbereide breuk in het schooljaar. Anders dan een vakantie, daar leef je met elkaar naar toe: je maakt afspraken en je weet van te voren hoe lang het duurt. Leerlingen hebben in meer of mindere mate behoefte om gevoelens en ervaringen te delen. Mogelijk hebben ze ook vragen. Maak daarom ruimte voor ieders verhaal. Juist nu!

De groepsvorming komt opnieuw op gang na zo'n lange periode. De leerlingen moeten elkaar weer opnieuw leren kennen. Niet alle leerlingen zijn tegelijk op school. Ondertussen zijn er misschien ook leerlingen verhuisd, waardoor er leerlingen de groep hebben verlaten of nieuwe leerlingen in de groep bij zijn gekomen.

Leerlingen hebben in verschillende thuissituaties gezeten. De ene ouder heeft gepraat met het kind over gevoelens en angsten, de andere ouder kon dat niet of er was geen tijd voor. Ouders zijn ook op 'eigen' wijze omgegaan met het schoolwerk wat de leerlingen hebben gekregen in die periode.

Thuis zijn de normen bij iedereen anders. De normen moeten op school dus opnieuw met elkaar neergezet worden. Door elkaars verhaal van de afgelopen periode te kennen, kunnen leerlingen begrip voor elkaar opbrengen en beter begrijpen waarom de een meer moeite heeft om weer aan te sluiten op school dan de ander.

Uiteraard loopt ook het schoolwerk uiteen; de een heeft veel gedaan thuis, de ander minder. Dit vraagt ook aandacht, maar besef dat een veilige basis in de groep een voorwaarde is om weer met elkaar te gaan leren.

In dit speciale katern vind je werkvormen om te doen in de klas zodra de leerlingen na deze bijzondere periode weer op school komen. Enerzijds om elkaar weer te ontmoeten, anderzijds om de normen in de klas weer duidelijk neer te zetten. Sommige werkvormen zijn helemaal nieuw, andere werkvormen kun je herkennen uit het basismateriaal van KiVa.

Hoe is het materiaal opgebouwd?
Tekst in het blauw is informatie voor leerkrachten. Tekst in het zwart kun je tegen de leerlingen zeggen. De werkvormen worden met verschillende symbolen aangeduid:

Klassikaal gesprek

Gesprekken in tweetallen of kleine groepen

Maak of doe opdracht

KiVa-schrift

Hoe ziet corona eruit?

Met deze activiteit krijg je als leerkracht meer zicht op hoe de leerlingen de afgelopen periode beleefd hebben. Stuur een berichtje naar de leerlingen vlak voor ze weer naar school gaan.

Hoe denk jij dat corona eruitziet? Je mag hier een tekening van maken, iets over knutselen of er een verhaal over opschrijven. Neem wat je gemaakt hebt mee zodra we weer naar school gaan.

Maak in de klas een tentoonstelling van alle materialen die worden meegenomen. Ga naar aanleiding van de tentoonstelling het gesprek aan met de leerlingen. Nodig iedereen uit om iets te vertellen: hoe hebben ze de afgelopen periode beleefd? Wat hebben ze meegemaakt? Waarom denken ze dat Corona er zo uit ziet?

Door de tentoonstelling kunnen boosheid, angst, twijfel en verdriet worden uitgesproken en verbeeld, maar vooral ook worden gedeeld. Na een aantal dagen neem je letterlijk afscheid van de oude situatie door de tentoonstelling te beëindigen. Bespreek met de klas hoe je dat doet.

Overeenkomsten zoeken

Als de leerlingen weer terugkomen op school is er heel wat gebeurd. De impact die dat op ze heeft gehad, verschilt per leerling. Desondanks zullen ze gemeenschappelijke dingen hebben meegemaakt in deze periode. Met deze verbindende activiteit ontdekken leerlingen welke overeenkomsten ze de afgelopen weken hebben gehad met anderen in de klas. De leerlingen worden verdeeld in groepjes (willekeurig) van 3-4 leerlingen en krijgen drie minuten de tijd om zo veel mogelijk overeenkomsten te vinden.

Jullie gaan de komende drie minuten proberen zoveel mogelijk overeenkomsten te vinden waar **iedereen** uit het groepje aan voldoet. De overeenkomsten gaan over dingen die jullie gedaan hebben toen je de afgelopen weken thuis was. Huiswerk of schoolwerkjes tellen NIET mee. Maar wel alle dingen die je daarnaast hebt gedaan. Zoals de dingen die je buiten gedaan hebt (voetballen, verstoppertje etc.), spelletjes die je gespeeld hebt (monopoly etc.). Dingen die je geknutseld hebt, gebakken hebt of plekken waar je naar toe bent geweest. Alles mag!

Na drie minuten worden de eigenschappen opgelezen en geteld. Het groepje met de meeste overeenkomsten is de winnaar. Het is mogelijk om hierna door te gaan. De groepjes worden samengevoegd tot 6-8 leerlingen. Opnieuw krijgen ze drie minuten om overeenkomsten te vinden waar iedereen aan voldoet. De groepjes kunnen nu opnieuw samengevoegd, totdat je met de hele klas een aantal overeenkomsten probeert te vinden.

Kwartet van thuis

De leerlingen staan even stil bij hun eigen thuissituatie en leren op een speelse manier meer over de thuissituatie van de anderen. Geef de leerlingen acht lege kaarten (zie bijlage). Elke leerling maakt twee sets van een kwartet over hun eigen gezin. Dit begint met het invullen van hun eigen naam bovenaan de kaart met daaronder een keuze van één van de vier onderwerpen (thuis, doen, eten en missen). Binnen het thema maken ze een kwartet.

Jullie mogen allemaal twee kwartetten maken. Bovenaan zet je je naam. Daaronder kies je een onderwerp. Van dit onderwerp maak je vier kaartjes. Je maakt een tekening en schrijft daaronder met kleur de naam van de kaart in het bovenste vakje. De namen van de andere kaarten schrijf je met grijs potlood in de drie vakjes daaronder.

De onderwerpen waar de leerlingen uit kunnen kiezen zijn:

- **Thuis:** de mensen/huisdieren/knuffels met wie ze wonen.
- **Doen:** de dingen die zij de afgelopen periode het liefst deden thuis.
- **Eten:** de dingen die zij het liefste aten.
- **Missen:** de dingen die zij het meest gemist hebben.

Als elke leerling de set kaarten af heeft, kan het spel beginnen. Maak groepjes van 4-5 leerlingen, ieder neemt zijn eigen twee sets kwartetkaarten mee. Per groep worden de sets met kaarten samengevoegd en goed geschud. Het spel kan beginnen! Tijdens het spelen vragen ze dan bijvoorbeeld: Mag ik van Jelle, van het thema ‘thuis’ het konijn?

Na afloop houdt iedereen zijn eigen kwartetkaarten bij zich. Zo kan er elke dag even gespeeld worden in wisselende groepjes.

Verdriet, gemis of verlies

Wellicht is niet iedereen terug op school in verband met ziekte of overlijden, al dan niet door het coronavirus. Misschien mogen sommige leerlingen nog niet terug naar school, zijn er inmiddels leerlingen verhuisd, hebben collega’s besloten nog niet te willen werken of zijn er collega’s intussen met (vervroegd) pensioen. Sta stil bij deze mogelijkheden of andere redenen waarom leerlingen zich niet fijn voelen. Maak gebruik van de platen uit de bijlage waarop kinderen zijn afgebeeld die verdriet hebben. Houdt een groepsgesprek over verdriet en verlies.

- Wat zeg je tegen klasgenoten die in hun omgeving mensen kennen die erg ziek zijn of zijn overleden?
- Wat zeg je tegen iemand die een ander heel erg mist?
- Wat kun je voor hen betekenen?
- Hoe help je een klasgenoot? Hoe wil je geholpen worden?

Voor de juf / meester

Met deze activiteit krijg je als leerkracht meer zicht op hoe de leerlingen de afgelopen periode beleefd hebben. Voor de een leek het misschien vakantie, terwijl de ander binnen moest blijven. De een had het gezellig thuis, en voor de ander was het lastiger in het gezin. Laat de leerlingen iets schrijven over de periode die ze thuis waren aan de hand van de volgende vragen. Maak het niet te lang, maximaal drie tot vier vragen.

- Wat vond je het fijnste aan thuis zijn? Welke dingen deed je het liefst?
- Wat heb je het meest gemist?
- Wat waren dingen die je minder fijn vond?
- Op welke manier hebben papa en mama je geholpen met schoolwerk?
- Hoe ging het om de hele dag samen met je broertje of zusje te zijn?
- Waar zal je het meest aan moeten wennen nu je weer op school bent?
- Wat vind jij belangrijk om aan mij te laten weten over de periode dat je thuis was?

Afstand houden

Klik hier om met de klas een inspirerend filmpje te kijken over het nut van afstand houden tegen de verspreiding van corona. Laat de leerlingen vervolgens ervaren hoe snel het lastig kan worden om meer afstand te houden. Laat ze vierkanten uitmeten in het speellokaal of de gymzaal met een breedte en lengte van één meter. De vakken kunnen worden afgezet met lint of pionnen. Geef nu twee leerlingen de volgende opdracht:

Jullie gaan zo van vak naar vak lopen. Als je stil staat, blijf je in het midden van een vak staan. Je mag overal heen, zolang je maar niet naast elkaar komt te staan. Er moet altijd een vak tussen jullie in blijven.

Gaat dit makkelijk?

Laat nu steeds een extra leerling het speelveld betreden. Het afstand houden wordt steeds moeilijker, tot het echt niet meer kan. Komen er twee leerlingen te dicht bij elkaar? Dan moeten ze beide aan de kant gaan zitten. Met hoeveel leerlingen tegelijk lukt het om afstand te houden?

Hoe meer mensen tegelijk, hoe moeilijk het wordt om afstand te houden. Daarom moeten volwassenen zoveel mogelijk thuis blijven. Dan wordt afstand nemen makkelijker.

Jullie mogen wel weer naar school, maar niet iedereen gaat tegelijk. Afstand nemen is voor volwassenen nog wel belangrijk. Wat zeg of doe je als iemand te dicht bij komt?

Thuisblijven: samen of alleen

Mensen zijn graag in het gezelschap van anderen, dat is een van onze basisbehoeften. De afgelopen tijd was heel bijzonder, zoiets hebben zelfs onze opa's en oma's nog nooit meegemaakt: dat iedereen afstand moet houden en zoveel mogelijk moest thuisblijven. Zelfs de scholen gingen dicht.

In deze periode waren sommige mensen letterlijk alleen thuis. Anderen waren samen met het gezin. Iedereen zag minder mensen dan normaal. Door te (video)bellen hadden veel mensen contact met elkaar.

Bekijk de foto's van samen en alleen videobellen. Hierbij vragen naar:

- Sommige ouderen zaten in een verzorgingshuis, daar mocht geen bezoek meer komen. Hoe zouden deze mensen zich gevoeld hebben?
- Wie heeft er met iemand gebeld (video of audio)?
    - Met wie was dat?
- Wie heeft er met opa of oma gebeld?
    - Waren zij alleen?
    - Hoe was het voor hen om jullie niet te kunnen zien?
    - Wat vonden ze er van om met jullie te bellen?

Klik hier voor een kort fragment uit de film de Pinguïns van Madagaskar. In het fragment (00:30 – 01:00) gaat het niet helemaal goed met de audio en videoverbinding. Wie is dit wel een keertje overkomen de afgelopen periode?

Lijnoefening: samen en alleen thuis

Tijdens deze oefening wordt duidelijk hoe de leerlingen de afgelopen periode hebben ervaren met betrekking tot samen en alleen zijn. Nog niet eerder een lijnoefening gedaan? Bouw dit dan eerst op met simpele opdrachten zoals een lijn met geboortedata (ene uiteinde 1 januari, andere uiteinde 31 december) of de gemoedstoestand van de leerlingen (ene uiteinde *ik voel me heel moe*, andere uiteinde *ik ben klaarwakker*)

Iedereen gaat staan. We gaan een paar oefeningen doen waarin we onze eigen mening of ervaring zichtbaar maken. We hebben een (denkbeeldige) lijn. Het ene uiteinde van de lijn geeft aan dat je de afgelopen periode vaak iets samen met anderen gedaan hebt dat je heel fijn vond. Het andere uiteinde van de lijn geeft aan dat je het samenzijn met anderen vaak niet zo leuk vond. Ga op de lijn op de plek staan die op jou van toepassing is.

Ga zelf ook op de juiste plek staan.

We maken nog een keer een lijn. Dit keer betekent het ene uiteinde van de lijn dat je vaak dingen alleen gedaan hebt en dat je dat fijn vond. Het andere uiteinde van de lijn betekent dat je vaak dingen alleen gedaan hebt en dat je dat niet fijn vond.

Als iedereen zijn of haar plek op de lijn gevonden heeft dan mogen de leerlingen aan hun buren uitleggen waarom ze voor deze plek gekozen hebben. Vraag daarna aan een aantal leerlingen om aan de klas te vertellen waarom ze op die plek staan. Uiteraard kun je ook zelf vertellen waarom je op die plek op de lijn staat.

Soms kun je ook samen zijn, maar je toch alleen voelen. Dat is ons allemaal vast wel een keer overkomen de afgelopen tijd. Want als je verplicht de hele dag samen bent is dat niet altijd leuk. Geef een voorbeeld vanuit je eigen thuissituatie. Wie heeft zich ook alleen gevoeld?

Als aanvulling op deze werkvorm kunnen de leerlingen ook een tekening of een verhaal maken over je alleen voelen thuis.

Deze werkvorm is een variant op de werkvormen *alleen en samen* en de *lijnoefening samen-alleen* uit thema 1 van de KiVa bovenbouwhandleiding.

Fijn of niet fijn

De leerlingen worden zich bewust van de verschillen tussen thuis en school, en bedenken samen hoe ze op school een fijne groep kunnen zijn. Bespreek de thuissituatie met de leerlingen. Dit kan in een klassikaal gesprek of in kleine groepjes.

- Hoe was het om niet op school te zijn?
    - Hoe voelde je je?
    - Wat merkte je aan jezelf wanneer je je zo voelde?
- Hoe was het om zoveel samen te zijn met elkaar?
    - Hoe hield je rekening met je broertje, zusje, ouders?
- Kreeg je hulp bij het maken van schoolwerk?
    - Wie hielp jou?
    - Heb jij ook iemand geholpen?
- Welke afspraken hadden jullie tijdens het schoolwerk thuis?
    - Was het makkelijk om je aan die afspraken te houden?

Laat de leerlingen vervolgens nadenken over een aantal vragen op het bord.

Denk na over de volgende vragen en schrijf voor jezelf de antwoorden op. We gaan deze antwoorden straks verzamelen op het bord. Je hoeft niet alles wat je hebt opgeschreven te vertellen, alleen de dingen die je wilt delen met de groep.

- Wat vond je de afgelopen tijd fijn om thuis, met het gezin te doen?
- Wat vond je niet fijn om thuis te doen?
- Hoe is dat in deze klas?
    - Wanneer vind je het fijn in de klas?
    - Wanneer vind je het niet fijn in de klas?
    - Wat was er thuis dat je in de klas wel zou willen?
    - Wat heb je thuis gemist dat er in de klas wel is?

Verdeel het bord in FIJN/ NIET FIJN. Laat de leerlingen dingen noemen die ze hebben opgeschreven over thuis. Noteer deze. Daarna doe je hetzelfde voor de klas in een andere kleur.

Bekijk de lijst en bedenk samen of je verschillen ziet tussen thuis en school. Waarom zijn er verschillen? Sluit af met de FIJNE dingen in de klas. Dit is hoe we het op school fijn kunnen maken en hoe we met elkaar om willen gaan. Klopt dit met de afspraken die we in de klas hadden? Wat zijn deze afspraken ook alweer?

Groepen tijdens de quarantaine

Thuis is je gezin ook een soort groep. Je hebt de afgelopen periode waarschijnlijk veel meer tijd doorgebracht met deze groep. Er zijn waarschijnlijk ook een heleboel groepen waar je normaal gesproken wel deel van uitmaakte, waar je nu niet of op een andere manier tijd mee hebt doorgebracht.

- Van welke groepen maakte jij de afgelopen weken deel uit? (gezin, online schoolgroepen, online instructiegroepjes, andere online groepen)
- In welke groepen zat jij niet waar je normaal wel in zit? (school, sport)
- Wie heb je veel gesproken en wie niet?
- Wat hebben jullie allemaal gedaan?
- Welke relaties zijn veranderd?

Deze werkvorm is een variant op de werkvorm *Van welke groepen maak jij deel uit*? uit thema 2 van de KiVa-bovenbouwhandleiding (blz. 40).

Speel het spel: *ik ben vast de enige die*. De leerlingen zitten in de kring. Een leerling gaat staan en zegt iets waarvan hij denkt dat hij daar uniek in is. Leerlingen die het ook hebben gaan ook staan. Kijk en observeer. Iedereen gaat weer zitten. Een andere leerling is nu aan de beurt.

Speel het daarna omgekeerd. Ga staan en bedenk iets waarvan je denkt dat iedereen in de groep het ook heeft gedaan. Gaat iedereen staan? Wie niet?

Kleinere groepen

De leerlingen gaan weer naar school, maar niet allemaal tegelijk. Met deze werkvormen probeer je het contact tussen de groepen te creëren of te onderhouden. Hoe je de werkvormen inzet is afhankelijk van hoe de groepen bij jullie op school zijn opgedeeld.

- De ene (helft van de) groep geeft een boodschap door aan de leerlingen die de volgende dag komen (bijvoorbeeld geschreven, getekend of een videoboodschap)
- De ene groep bedenkt een opdracht of *challenge* voor de andere groep. Bijvoorbeeld twee foto's maken met 10 verschillen. Kan de andere groep ze allemaal vinden? Of een foto die moeten worden nagemaakt. Lukt dat?
- Met twee groepen werken aan één verhaal. Dus de eerste groep schrijft vijf regels (maak het spannend) en de volgende groep gaat verder met vijf nieuwe regels. Na een week is het verhaal klaar.

Thuis-school

Maak twee vakken op de grond. Een met JA en een met NEE. Iedereen begint op een neutrale plek, dan geef je de leerlingen een stelling en rennen ze naar een vak. Als de leerlingen in een vak staan vraag je in elk vak één persoon om te vertellen hoe dat thuis ging. Leerlingen worden zich zo op een speelse manier bewust van de verschillen tussen de regels thuis en op school. Waar zullen ze weer het meest aan moeten wennen?

Denk eens aan de momenten dat je thuis aan je schoolwerk zat. Hoe ging dat dan?

- Er was elke dag een vaste tijd dat ik aan mijn schoolwerk werkte.
- Mijn vader of moeder was er ALTIJD bij.
- Ik had vaak zin om mijn werk te gaan doen.
- Ik had thuis mijn eigen bureau om aan te werken.
- Ik luisterde vaak naar muziek tijdens het werken aan school.
- Ik mocht zelf bepalen wat ik als eerste wilde doen.
- Als ik aan school werkte zat papa of mama/broertjes/zusjes ook te werken.
- Ik kreeg wel eens ruzie omdat ik geen zin had in schoolwerk.
- Er was ook een (doordeweekse) dag dat ik niets aan school hoefde te doen.

Na het spel laat je alle leerlingen individueel minimaal drie dingen opschrijven bij de volgende vragen:

- De regels die bij ons thuis golden over schoolwerk waren …
- Het leukste van het thuis aan school werken vond ik …
- Het vervelendste van het thuis aan school werken vond ik …

Laat de leerlingen dit in tweetallen uitwisselen. Vraag een paar leerlingen naar hun beleving. Laat de leerlingen vervolgens minimaal drie dingen opschrijven bij de volgende vraag:

- Waar ik het meest aan zal moeten wennen op school is …
- Waar ik het meest naar uitkijk op school is …

Laat ze dit weer kort uitwisselen. Stel de leerlingen daarna de vraag: Waren er thuis regels die je ook wel op school zou willen? Schrijf de dingen die genoemd worden op het bord.

Dit overzicht gebruik je (later) om de groepsafspraken te versterken. Bespreek met de leerlingen waarom sommige regels op school niet kunnen, of welke regels juist wel zouden passen in de klas. Pak hier ook de regels/afspraken bij die eerder met de klas gemaakt zijn. Passen deze nog, of kunnen er dingen af of bij?

Thuis-school is een variant op de werkvorm *Ren je rot* uit thema 2 van de KiVa-bovenbouwhandleiding (blz. 45).

Bijlage: kwartet van thuis

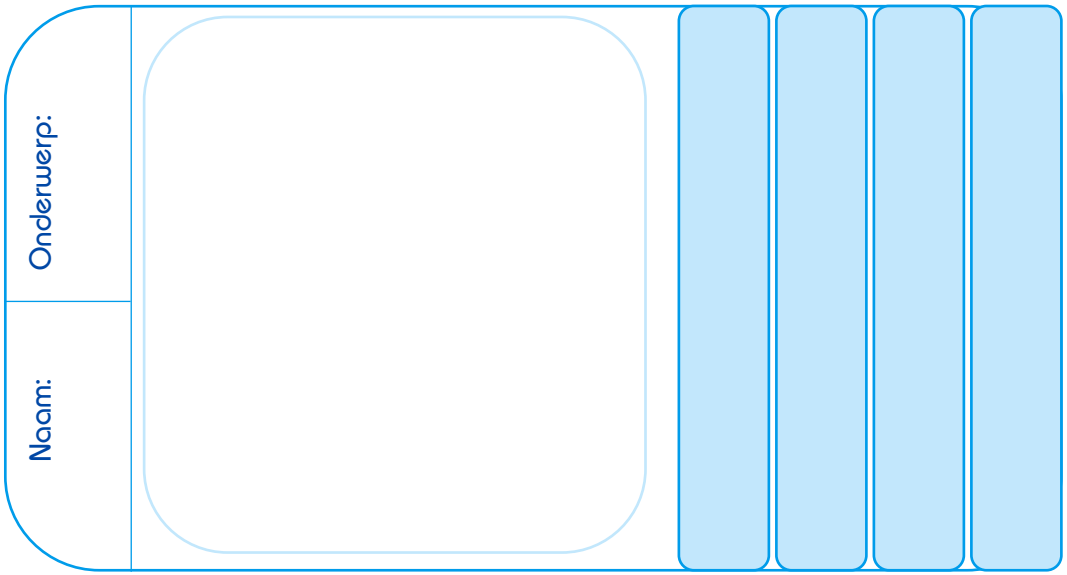

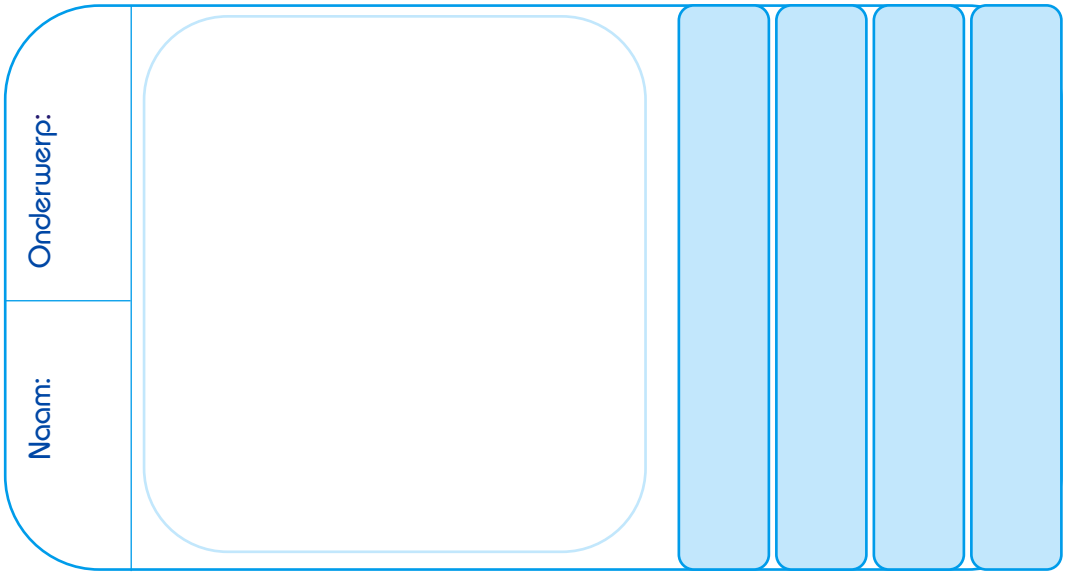

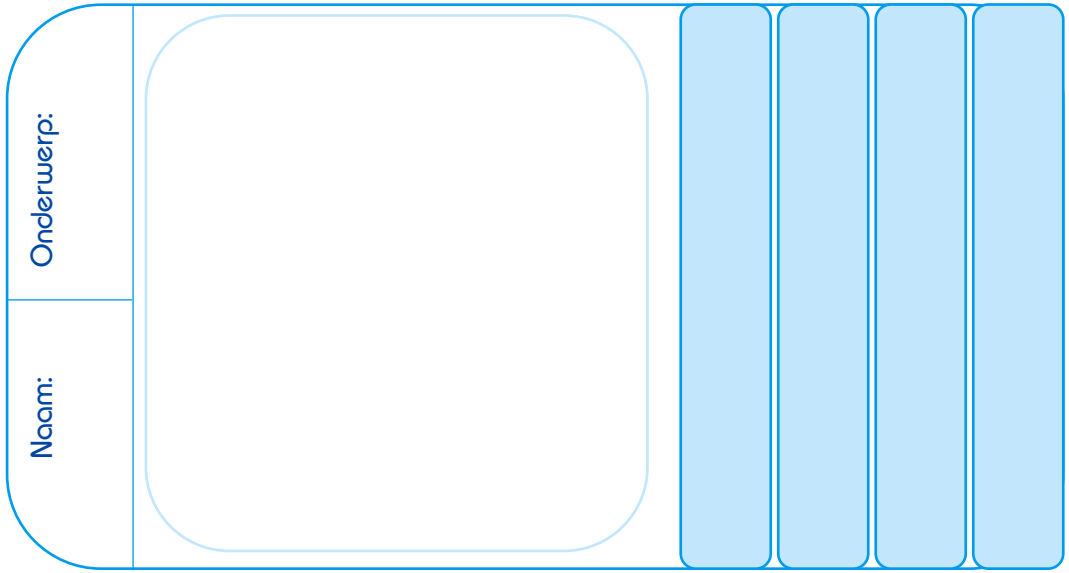

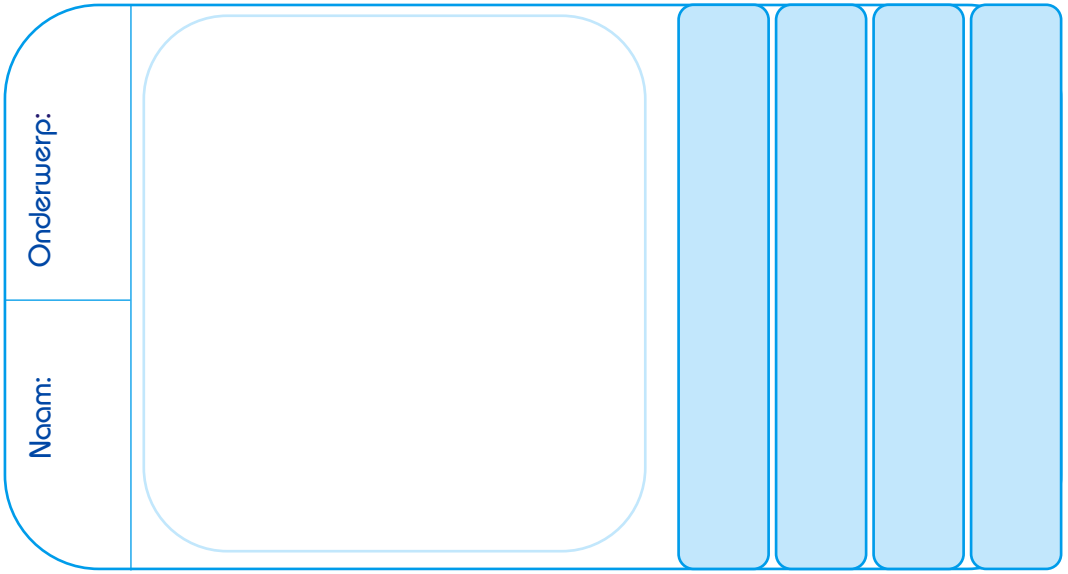

Bijlage: verdriet-verlies

Photo Album

Bijlage: samen-alleen